

Temat. Układ nerwowy.

1. Główne funkcje układu nerwowego.

2. Tkanka nerwowa.

3. Mechanizm przewodzenia impulsów nerwowych.

<https://www.youtube.com/watch?v=xV2W8ryfy00>

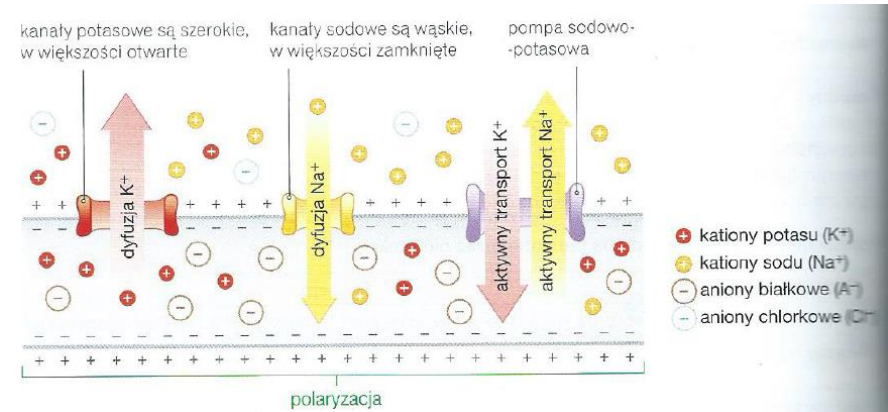
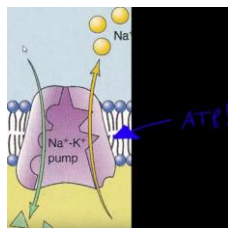
<https://www.youtube.com/watch?v=fWytBOS-k0k>

Neurony charakteryzują się **pobudliwością** - pod wpływem **bodźca** mogą przechodzić ze stanu **spoczynku** w stan **pobudzenia**. Oznacza to, że dochodzi w nich do powstawania i przewodzenia **impulsu nerwowego**. Podstawą pobudliwości neuronu są **zjawiska elektrochemiczne** zachodzące w **błonie neuronu**, związane z transportem **jonów**, głównie **sodu i potasu**.

Przewodzenie **impulsu nerwowego** odbywa się na zasadzie przepływu jonów przez błonę komórkową między wnętrzem neuronu a środowiskiem zewnątrzkomórkowym. Błona neuronu w spoczynku jest **spolaryzowana**, pod wpływem bodźca ulega **depolaryzacji**, a następnie wskutek **repolaryzacji**, wraca do stanu wyjściowego. Przepływ jonów powoduje zmianę jej **potencjału elektrycznego**.

a) potencjał spoczynkowy – potencjał elektryczny **niepobudzonej komórki nerwowej** wynikający z różnicy ładunków elektrycznych po obu stronach błony komórkowej. Jego wartość wynosi -70 mV

- Przyczyną potencjału spoczynkowego jest przewaga w **cytozolu** anionów organicznych (białkowych) i kationów potasu oraz nadmiar kationów sodu oraz anionów Cl^- w środowisku **zewnątrzkomórkowym**. Po **zewnątrznej stronie błony neuronu** znajduje się nadmiar **ładunków dodatnich** (głównie Na^+), a po stronie wewnętrznej – **nadmiar ładunków ujemnych**
- Pomimo ciągłej dyfuzji jonów sodu i potasu przez błonę neuronu (najłatwiej przez kanały jonowe przenikają K^+ , najtrudniej Na^+) nigdy nie dochodzi do wyrównania ich stężeń po obu stronach błony. Przeciwdziała temu **pompa sodowo-potasowa** – enzym aktywnie transportujący Na^+ z komórki na zewnątrz i jony K^+ - do komórki **wbrew gradientowi stężeń**. (Przy jednym obrocie enzymu na zewnątrz wyrzucane są trzy kationy sodu, a do wnętrza transportowane dwa kationy potasu). Pompa sodowo- potasowa czerpie energię z **hydrolizy ATP**, a do jej działania niezbędne są jony Mg^{2+} .

b) potencjał czynnościowy – lokalna, krótkotrwała zmiana potencjału elektrycznego komórki pobudliwej **w czasie jej aktywności**. Potencjał czynnościowy jest równoważony z **impulsem nerwowym**.

Potencjał czynnościowy powstaje w błonie aksonu pod wpływem **bodźców progowych** (to największy bodziec, który wywołuje stan pobudzenia w komórce) i **nadprogowych**. Jest spowodowany krótkotrwałą **depolaryzacją** błony neuronu, polegającą na zmianie ładunków po obu jej stronach. Depolaryzacja jest wynikiem znacznego zwiększenia przepuszczalności błony dla **jonów sodu**, które dyfundują zgodnie z gradientem stężeń, kationy potasu wypływają na zewnątrz.. Przepływ jonów sodu do wnętrza neuronu powoduje zmianę ładunku z ujemnego na dodatni. Na zewnątrz neuronu znajduje się nadmiar **jonów chlorkowych**, obdarzonych ładunkiem ujemnym.

Wskutek depolaryzacji błony neuronu **ujemny potencjał spoczynkowy** błony zmienia się na **dodatni potencjał czynnościowy**, którego wartość wynosi ok. +30-35 mV Potencjał czynnościowy rozprzestrzenia się wzdłuż neuronu jako **fala depolaryzacji**, czyli **impuls nerwowy**.

Impuls nerwowy to biegnąca wzdłuż neuronu fala depolaryzacyjna

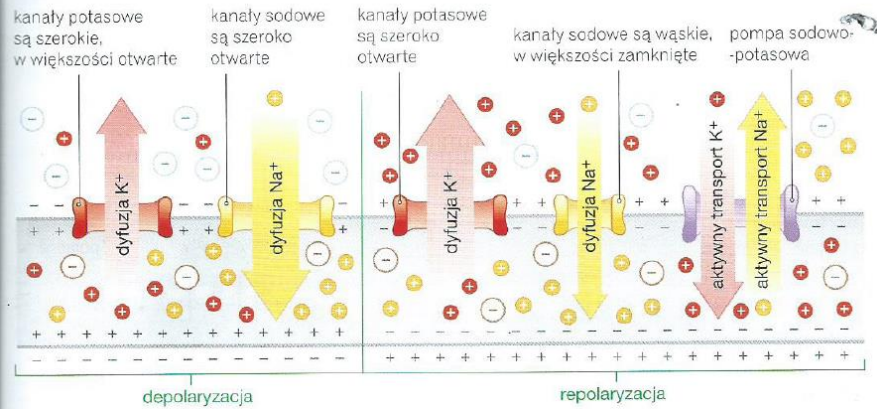
Po ustaniu działania bodźca zaczyna się etap **repolaryzacji**, czyli przywracania **potencjału spoczynkowego** błony neuronu.

c) cechy potencjału czynnościowego:

- Powstaje z zasadą „wszystko albo nic”.
- Ma zdolność rozprzestrzeniania się wzdłuż błony neuronu.
- Jego amplituda i kształt nie zmieniają się podczas rozprzestrzeniania się wzdłuż błony neuronu.

- Częstotliwość potencjałów czynnościowych jest kodem, w którym zawarte są informacje doptywające ze środowiska.
- Towarzyszy mu nagły, chwilowy spadek pobudliwości neuronu.

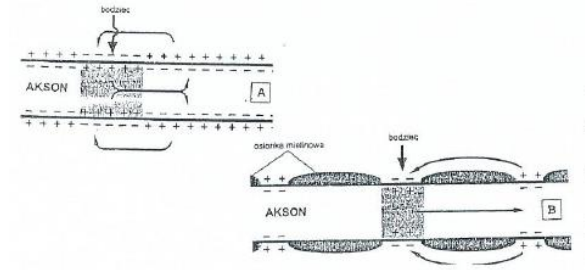
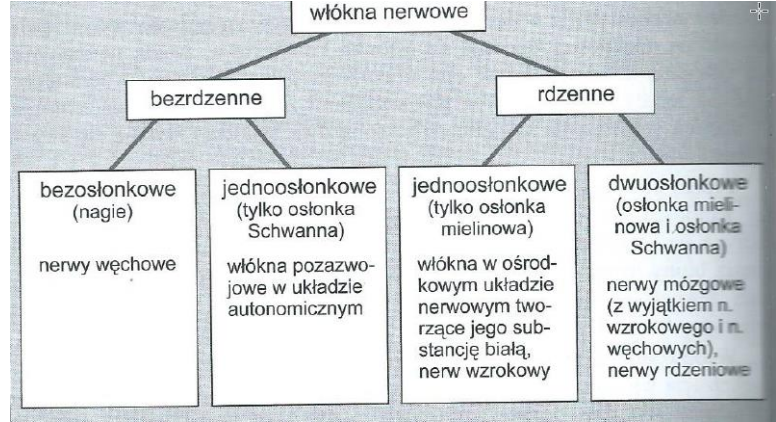
Schemat przewodzenia impulsu nerwowego

d) Refrakcja (okres niepobudliwości) – czas potrzebny do ponownego spolaryzowania komórki nerwowej.

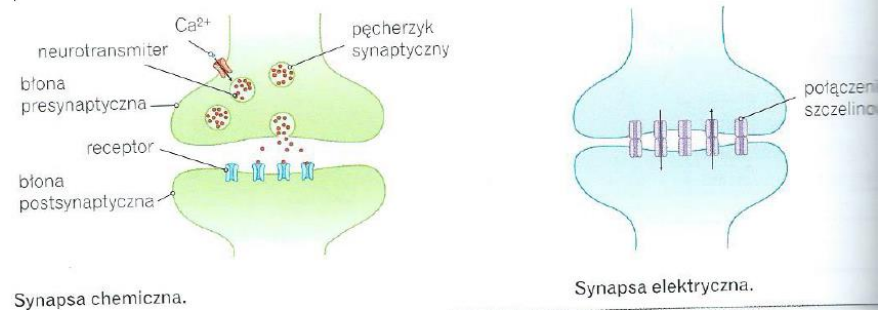
- **Refrakcja bezwzględna** – okres niewrażliwości komórki a bodziec bez względu na jego siłę.
- **Refrakcja względna** – okres niewrażliwości komórki na bodziec progowy. Stan ten może zostać przerwany przez bardzo silny bodziec (bodziec nadprogowy)

e) przewodzenie impulsu we włóknach bezrdzennych (bez osłonki mielinowej) – impuls rozchodzi się stopniowo wzdłuż błony i osiąga szybkość ok. 2 -3,5 m/s – rys. A oraz **we włóknach rdzennych** (osłonką mielinową)- impuls przeskakuje od przewężenia Ranviera do przewężenia – rys. B stąd szybkość przewodzenia w tych włóknach wynosi 120m/s

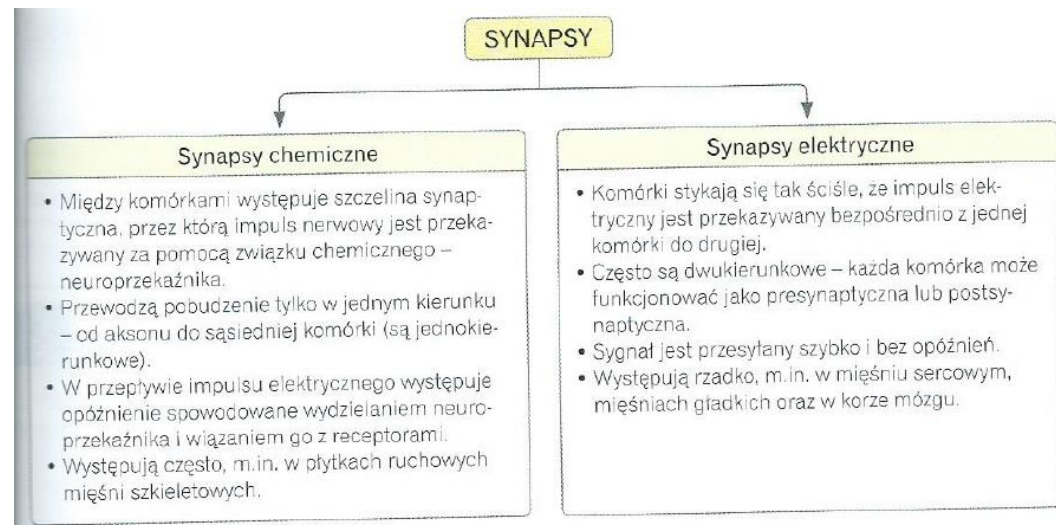

4. Synapsy:

a) budowa

b) klasyfikacja synaps ze względu na sposób przekazywania impulsu nerwowego

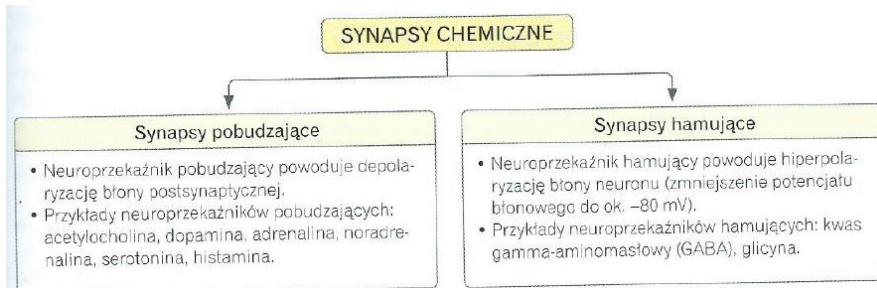

c) klasyfikacja synaps ze względu na umiejscowienie:

- nerwowo- nerwowe,
- nerwowo- mięśniowe,
- nerwowo- gruczołowe

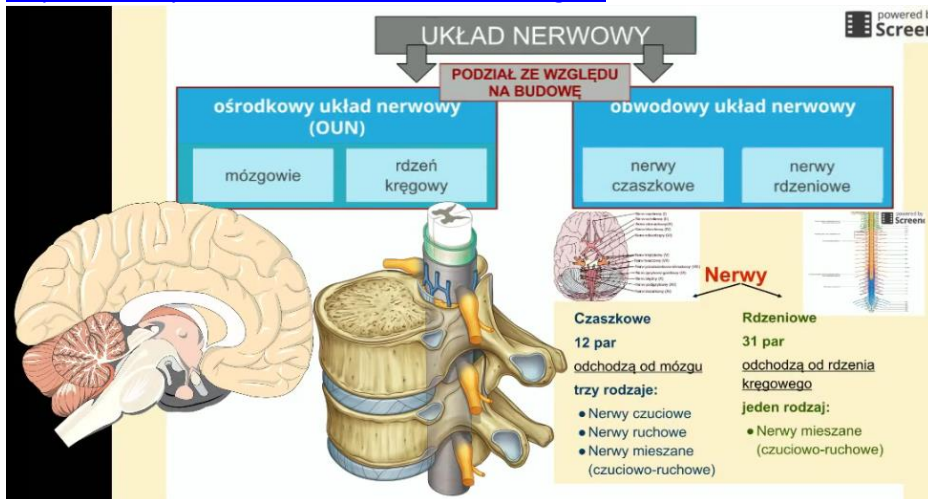
d) klasyfikacja synaps ze względu na działanie

- pobudzające
- hamujące

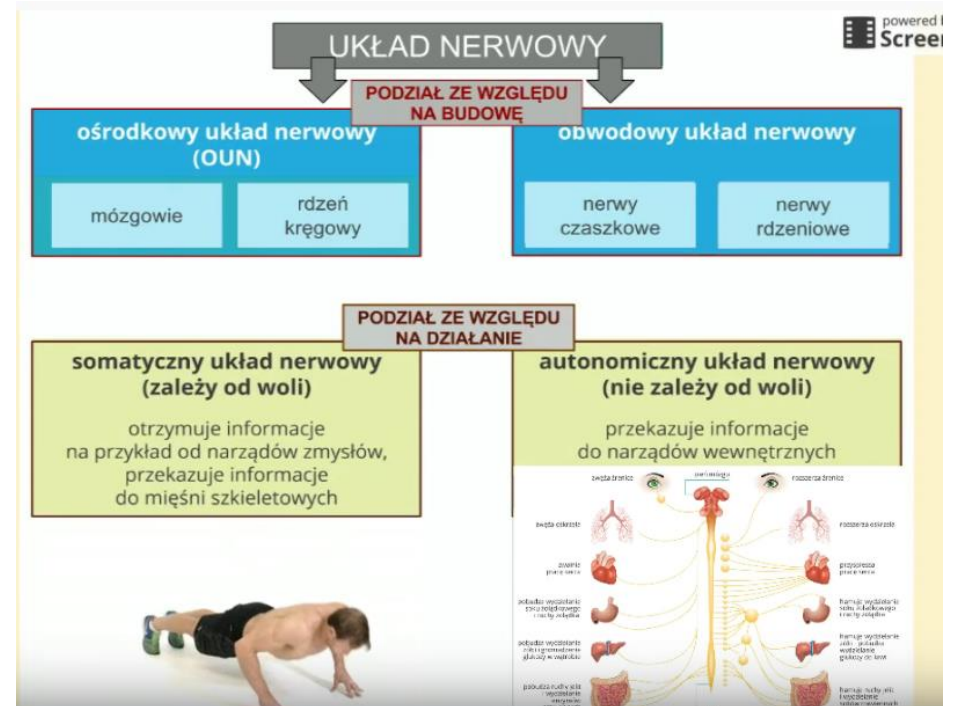

5. Podział układu nerwowego.

<https://www.youtube.com/watch?v=Xd0-u00gxEc>

Z medycznego punktu widzenia mózgowie dzieli się na **mózg** obejmujący kresomózgowie i międzymózgowie, **móździek** i **pień mózgu** obejmujący śródmózgowie, most i rdzeń przedłużony.

Z medycznego punktu widzenia mózgowie dzieli się na **mózg** obejmujący kresomózgowie i międzymózgowie, **móździek** i **pień mózgu** obejmujący śródmózgowie, most i rdzeń przedłużony.

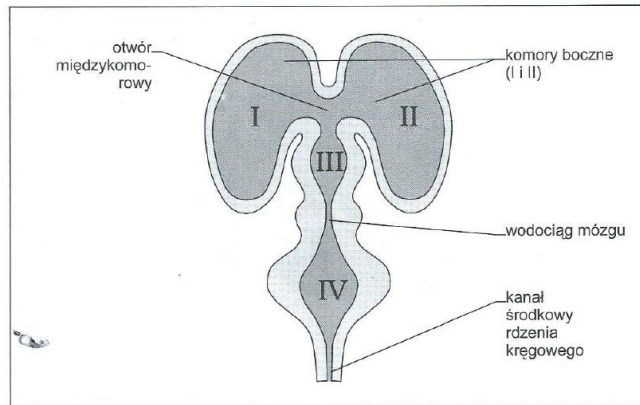
6. Budowa i funkcje ośrodkowego układu nerwowego człowieka.

a) **ochrona mózgowia i rdzenia kręgowego** – szkielet, opony mózgowo-rdzeniowe oraz płyn mózgowo-rdzeniowy.

Pomiędzy **oponą pajęczą** a oponą **miękką** znajduje się **jama podpajęczynówkowa** wypełniona **płynem mózgowo-rdzeniowym**. Ten płyn jest przesączem osocza krwi, powstającym w splotach naczyń włosowatych mózgu. W jego skład wchodzi: białka, glukoza, jony potasu i sodu, jony chlorkowe oraz śladowe ilości limfocytów i monocytów. Płyn mózgowo-rdzeniowy krąży w komorach mózgu oraz w przestrzeni podpajęczynówkowej.

Jego funkcje to:

- ochrona ośrodkowego układu nerwowego
- utrzymywanie równomiernego ciśnienia w jamie czaszki
- odżywanie neuronów i usuwanie produktów ich metabolizmu

Ryc. 234. Schemat komór mózgowych

b) bariera krew- mózg tworzą nieprzepuszczalne ściany naczyń włosowatych mózgu i otaczających je **komórek glijowych** (astrocytów). Bariera ta zabezpiecza płyn mózgowo-rdzeniowy przed przenikaniem z krwi substancji szkodliwych dla komórek nerwowych. Nie przechodzą przez nią niektóre substancje wielocząsteczkowe, np. leki. Przechodzą natomiast glukoza, aminokwasy i cząsteczki wykorzystywane do produkcji neuroprzekazników.

c) rozmieszczenie istoty szarej i białej w mózgowiu i rdzeniu kręgowym.

Istota szara- część mózgu i rdzenia kręgowego złożona głównie z ciał komórek nerwowych.

Istota biała- część mózgu i rdzenia kręgowego złożona głównie z włókien nerwowych

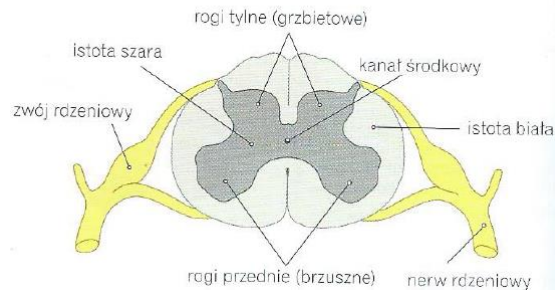
W mózgowiu istota szara stanowi zewnętrzną część, w kresomózgowiu tworzy **korę mózgu**, istota biała położona jest głębiej tworząc **drogi nerwowe**. W rdzeniu kręgowym – istota szara występuje wewnątrz rdzenia, istota biała – na zewnątrz.

d) budowa i funkcje rdzenia kręgowego

Rdzeń kręgowy znajduje się w kanale kręgowym kręgosłupa. Jest zbudowany z **istoty szarej** oraz otaczającej ją **istoty białej**. W centralnej części rdzenia znajduje się **kanal środkowy** wypełniony płynem mózgowo-rdzeniowym. W rdzeniu kręgowym wyróżnia się części: szyjną, piersiową, lędźwiową, krzyżową i guziczną (ogonową).

Funkcje rdzenia kręgowego:

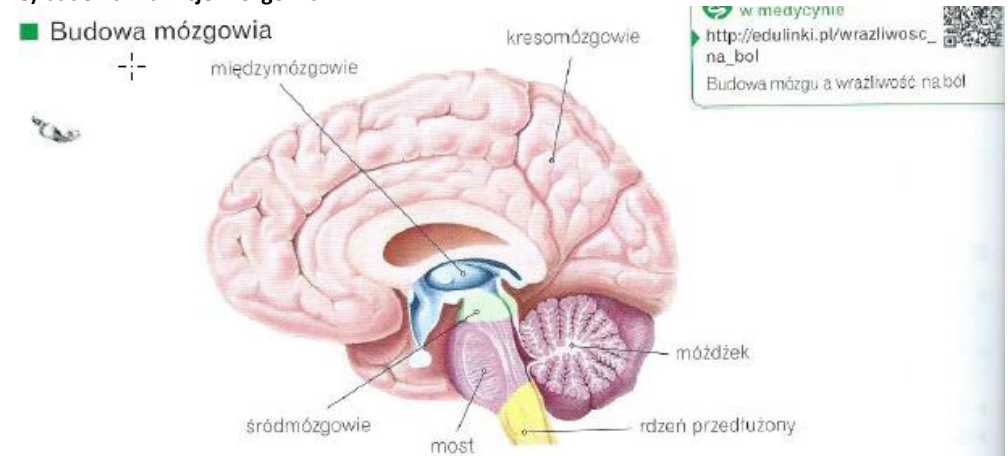
- ▶ przewodzi impulsy z mózgowia do narządów wykonawczych i z powrotem,
- ▶ uczestniczy w odruchach bezwarunkowych.

W istocie szarej rdzenia kręgowego znajdują się ośrodki prostych odruchów wegetatywnych jak: ośrodek wydalania moczu i kału, ośrodek nieświadomych ruchów kończyn górnych i dolnych, odruchy płciowe.

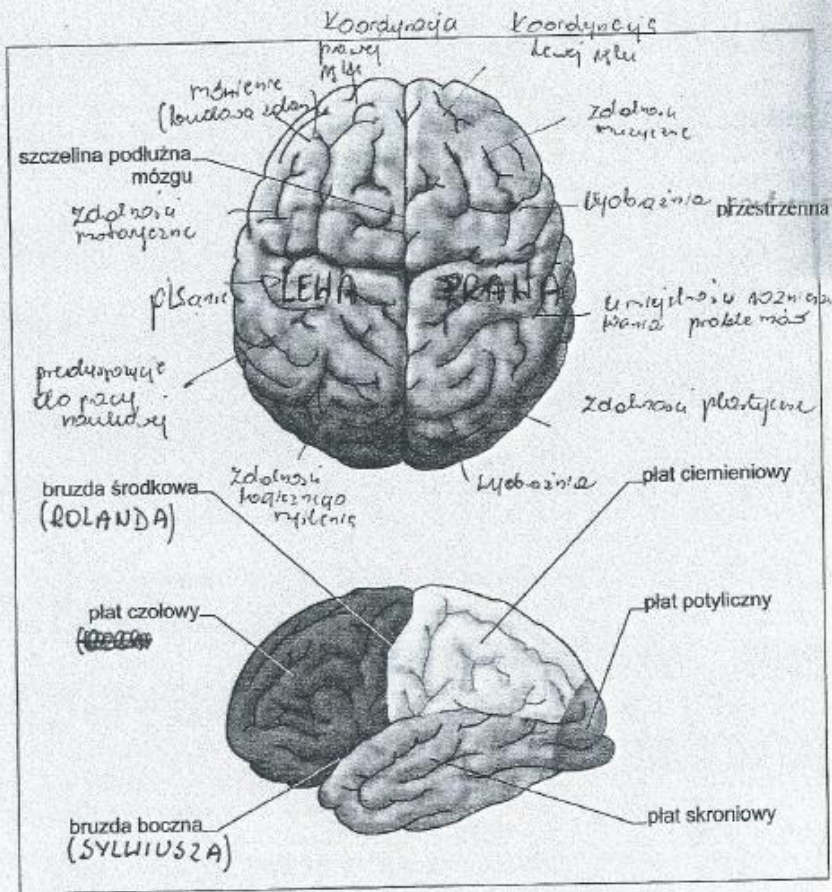
e) budowa i funkcje mózgowia

■ **Budowa mózgowia**

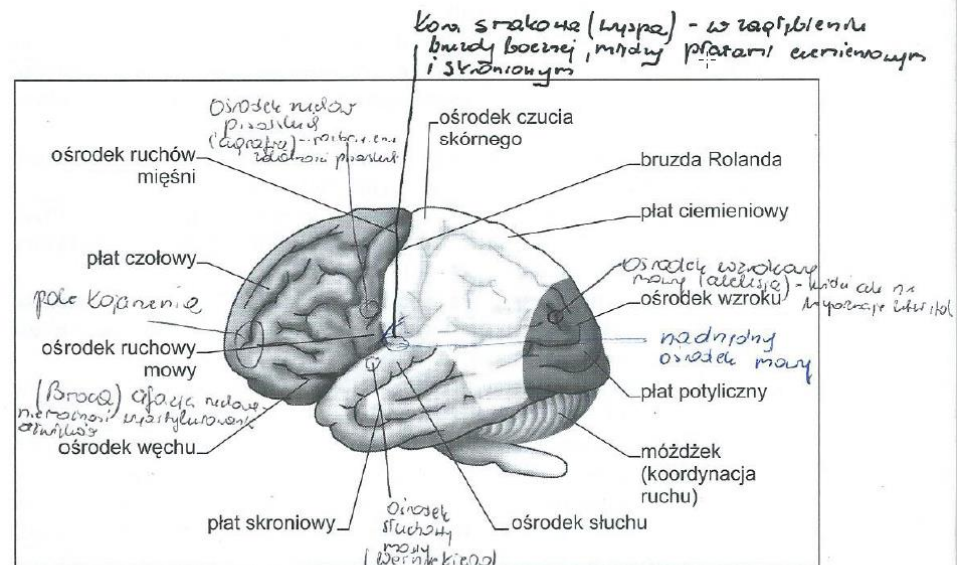
- ▶ **Kresomózgowie** składa się z dwóch półkul o pofalowanej powierzchni, połączonych **ciałem modzełowym**. Jest zbudowane z położonej zewnętrznie istoty szarej, która tworzy **korę mózgu**, oraz położonej głębiej istoty białej, która tworzy **drogi nerwowe**. Kresomózgowie odpowiada za większość czynności świadomych, kontroluje pracę mięśni szkieletowych, analizuje bodźce odbierane za pomocą narządów zmysłów, odpowiada za uczenie się, zapamiętywanie i kojarzenie.
- ▶ **Międzymózgowie** jest położone pod kresomózgowiem. W jego skład wchodzi m.in. **wzgórze** i **podwzgórze**. Międzymózgowie zawiera ośrodki czynności niezależnych od woli, np. termoregulacji, pragnienia, głodu i sytości. Neurony podwzgórza wydzielają hormony kontrolujące pracę przysadki, nerek oraz skurcze mięśni gładkich męskich i żeńskich narządów rozrodczych.
- ▶ **Śródmózgowie** jest częścią pnia mózgu łączącą międzymózgowie z mostem i mózdzkiem. Śródmózgowie zawiera ośrodki reakcji słuchowych i wzrokowych, np. zmiany średnicy źrenic oraz ruchów powiek. Jest ono również miejscem koordynacji ruchów mimowolnych i szybkich.
- ▶ **Most** jest częścią mózgowia położoną między śródmózgowiem a rdzeniem przedłużonym. Przez most przebiegają włókna nerwowe łączące korę mózgu z rdzeniem przedłużonym i rdzeniem kręgowym oraz z mózdzkiem.
- ▶ **Mózdzek** składa się z dwóch **półkul** połączonych **robakiem**. Powierzchnię mózdzku pokrywa **korą mózdzku**. Mózdzek odpowiada za koordynację ruchów, utrzymywanie napięcia mięśni oraz uczestniczy w utrzymywaniu równowagi ciała.
- ▶ **Rdzeń przedłużony** łączy mózgowie z rdzeniem kręgowym. Zawiera skupienia istoty szarej stanowiące ośrodki nerwowe wielu ważnych czynności odruchowych. Kontroluje np. ssanie, połykanie, żucie, kichanie, kaszel, wymioty. W rdzeniu przedłużonym znajdują się: ośrodek oddechowy regulujący czynność oddechową, ośrodek naczynioruchowy regulujący ciśnienie i tempo przepływu krwi, a także ośrodek regulacji czynności serca.

PRAWA PÓŁKULA - SITUKA I WYOBRAZANIA
LEWA - nauka i technika

Ryc. 231. Mózg (widok z góry i z boku)

Kora mózgu jest podzielona bruzdami na płaty: czołowy, ciemieniowy, skroniowy i potyliczny. Funkcjonalny podział kory mózgu obejmuje **korę ruchową, czuciową, wzrokową, słuchową i kojarzeniową**. **Kora kojarzeniowa** obejmuje wszystkie płaty kory mózgu i odpowiada za procesy zapamiętywania, uczenia się, kojarzenia, myślenia. Wchodzący w jej skład **nadrzędny ośrodek mowy** leży na styku płatów potylicznego, ciemieniowego i skroniowego.

Ryc. 233. Lokalizacja ośrodków korowych

f) układ limbiczny

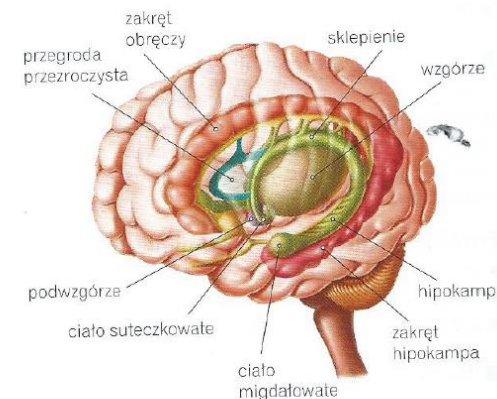
Układ limbiczny składa się z niektórych struktur kresomózgowia, międzymózgowia i śródmozgowia.

W jego skład wchodzi:

- ▶ niektóre części kory mózgu: ośrodki korowe płatów czołowego i skroniowego, hipokamp i ciało migdałowe,
- ▶ niektóre struktury podkorowe: część wzgórza, część podwzgórza, niektóre jądra śródmozgowia oraz łączące je drogi nerwowe.

Funkcje układu limbicznego:

- ▶ bierze udział w procesach zapamiętywania i uczenia się,
- ▶ kieruje sferą emocjonalną,
- ▶ kontroluje zachowania seksualne,
- ▶ kontroluje pobieranie pokarmu,
- ▶ wpływa na kształtowanie osobowości i podejmowanie decyzji,
- ▶ kontroluje stan czuwania i snu.

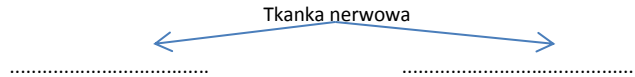
Budowa układu limbicznego.

KARTA PRACY: Układ nerwowy.   **Nazwisko i imię .....**

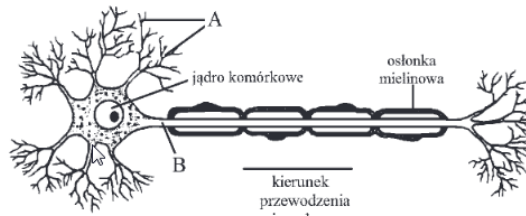
Zadanie 1 (3 pkt.) Wymień 3 podstawowe funkcje układu nerwowego:

- a) .....
 b) .....
 c) .....

Zadanie 2 (6 pkt.) a) Uzupełnij schemat:

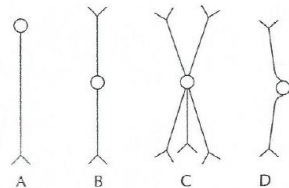

b) Uzupełnij opis rysunku – podaj nazwy elementów neuronu oznaczonych literami A i B oraz wskaż kierunek przewodzenia impulsu nerwowego w neuronie: dorysuj grot strzałki na rysunku.

A .....   B .....

c) Przyporządkuj schematom neuronów właściwe nazwy (klasyfikacja neuronów ze względu na kształt i liczbę wypustek)

1. neuron wielobiegunowy	2. neuron dwubiegunowy
3. neuron jednobiegunowy	4. neuron rzekomojednobiegunowy
A	B .....
C	D .....

d) Wymień rodzaje neuronów wyróżnionych ze względu na pełnione funkcje

e) Wymień trzy podstawowe funkcje komórek glicyjnych.

Zadanie 3 (4 pkt.)

a) Spośród wymienionych poniżej jonów wybierz i podkreśl te, które przeważają w płynie tkankowym, na zewnątrz błony neuronu, będącego w stanie spoczynku.

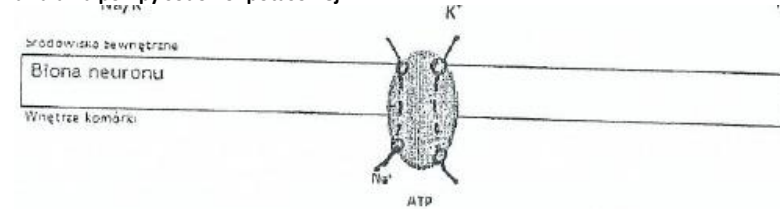
kationy potasu, aniony chlorkowe, aniony organiczne (białkowe), kationy sodu

b) Spośród wymienionych poniżej jonów wybierz i podkreśl te, które przeważają we wnętrzu neuronu, będącego w stanie spoczynku.

kationy potasu, aniony chlorkowe, aniony organiczne (białkowe), kationy sodu

c) Na schemacie zaznacz kierunek transportu jonów sodu i jonów potasu (dorysuj grotki) w czasie

działania pompy sodowo- potasowej.

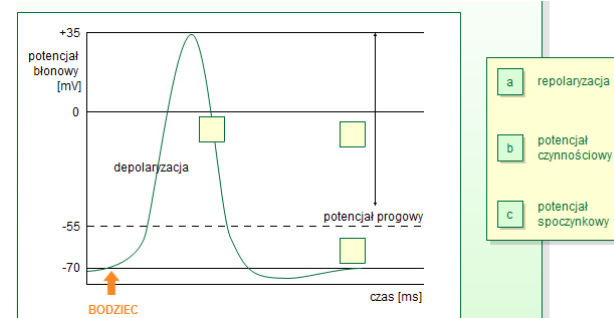
d) Dobierz parami.

I. potencjał spoczynkowy	A. Mechanizm aktywnego transportu jonów sodowych na zew. stronę błony neuronu, a jonów potasu do wnętrza komórki.
II. pompa sodowo- potasowa	B. Szybka, miejscowa zmiana potencjału elektrycznego wywołana bodźcem.
	C. Różnica potencjału pomiędzy wew. a zew. powierzchnia błony neuronu, w czasie, gdy jest on niepobudzony

I - .....   II - .....

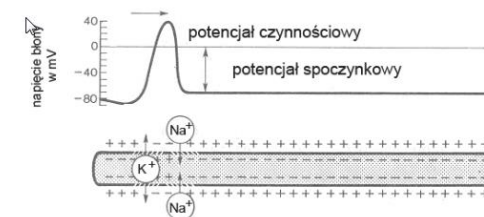
Zadanie 4 (1 pkt.)

Uzupełnij schemat wpisując w puste kratki a, b, c.

Zadanie 5 (1 pkt.)

Rysunek ilustruje funkcjonowanie błony neuronu.

Korzystając z informacji przedstawionych na rysunku, wyjaśnij, w jaki sposób w błonie neuronu powstaje potencjał czynnościowy. ....

.....
 .....
 .....

Zadanie 6 (1 pkt.)

Dobierz parami.

- I. bodziec podprogowy   A. Bodziec o minimalnej sile niezbędnej do pobudzenia neuronu (powstania potencjału czynnościowego)
 II. bodziec progowy   B. Bodziec o większej sile, dający większy efekt drażliwości
 III. bodziec nadprogowy   C. Bodziec, którego siła jest zbyt słaba, aby wywołać potencjał czynnościowy

I - .....   II - .....   III - .....

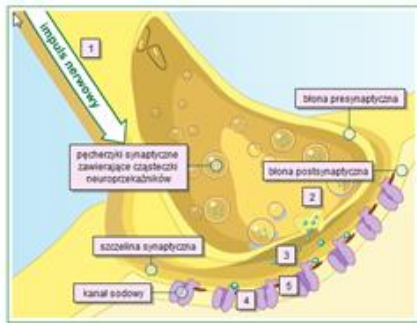
Zadanie 7 (1 pkt.)

Uklucie szpilką wywołuje inne odczucie bólu niż skaleczenie grubym gwoździem. Zaznacz prawidłową interpretację tego zjawiska.

- A. Ponieważ w obu wypadkach powstaje fala depolaryzacji o różnej sile, ale liczba podrażnionych neuronów jest różna.
 B. Ponieważ w obu wypadkach powstaje fala depolaryzacji o takiej samej sile, ale liczba podrażnionych neuronów jest różna.
 C. Ponieważ w obu przypadkach powstaje fala depolaryzacji o różnej sile, ale liczba podrażnionych neuronów jest taka sama.
 D. Ponieważ w obu przypadkach powstaje fala depolaryzacji o takiej samej sile i taka sama. jest liczba podrażnionych neuronów.

Zadanie 8 (2 pkt.)

a) Przedstaw przekazywanie impulsów nerwowych z komórki do komórki dobierając parami cyfry z opisem.

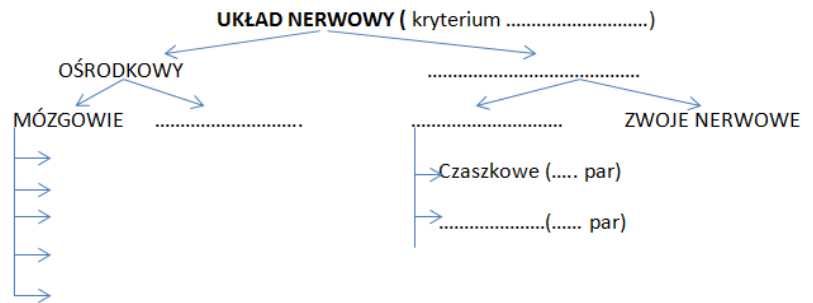
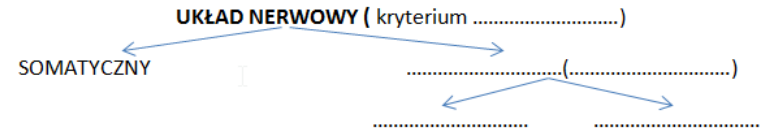
- 1. Częściutki neuroprzebieźnika łączą się z receptorami w błonie postsynaptycznej
- 2. Otwierają się kanały sodowe
- 3. Pęcherzyki synaptyczne łączą się z błoną presynaptyczną
- 4. Impuls nerwowy dociera do kolby synaptycznej
- 5. Pęcherzyki uwalniają neuroprzebieźniki do szczeliny synaptycznej

b) Zaznacz prawidłowe dokończenie zdania. Przewodzenie impulsu przez synapsę jest:

- A. jednokierunkowe, gdyż neuroprzebieźniki są syntetyzowane w części presynaptycznej
 B. jednokierunkowe, gdyż neuroprzebieźniki są syntetyzowane w części postsynaptycznej
 C. Dwukierunkowe, gdyż neuroprzebieźniki są syntetyzowane w dendrycie i neurycie
 D. wielokierunkowe, gdyż neuroprzebieźniki są syntetyzowane w każdym neurycie

Zadanie 9 (4 pkt.)

Uzupełnij przedstawiony poniżej podział układu nerwowego.

Zadanie 10 (2 pkt.)

Wymienione opisy funkcji posegreguj na te, za które odpowiada układ somatyczny – I, oraz te, które zależą od układu autonomicznego – II.

- a) odbiera informacje ze środowiska zewnętrznego
- b) odbiera informacje ze środowiska wewnętrznego
- c) kieruje pracą narządów wewnętrznych
- d) kieruje pracą mięśni gładkich i serca
- e) kieruje pracą mięśni szkieletowych i komórek barwnikowych skóry
- f) odpowiada za szybkie reakcje na zmiany zachodzące w środowisku zewnętrznym
- g) działanie tego układu podlega kontroli świadomości
- h) działanie tego układu nie podlega kontroli świadomości

I - .....   II - .....

Zadanie 11 (2 pkt.)

a) Podaj nazwy części szkieletu, które ochraniają mózgowie i rdzeń kręgowy.

Mózgowie - .....

Rdzeń kręgowy - .....

b) Wpisz nazwy opon mózgowo- rdzeniowych

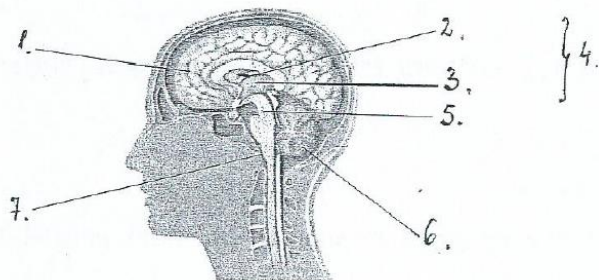
A. Przylega do kości czaszki i kręgow, pełni funkcję ochrony mechanicznej .ośrodkowego układu nerwowego.....

B. Jest środkową , najcieńszą oponą. Pomiędzy nią a kolejną błoną występuje jama wypełniona płynem mózgowo-rdzeniowym. Pełni również funkcję ochrony mechanicznej .....

C. Opona ta przylega bezpośrednio do mózgowia, pełni funkcję odżywcze ze względu na silne ukrwienie .....

Zadanie 12 (13 pkt.)

a) Podpisz wskazane części mózgowia., zaznacz most.

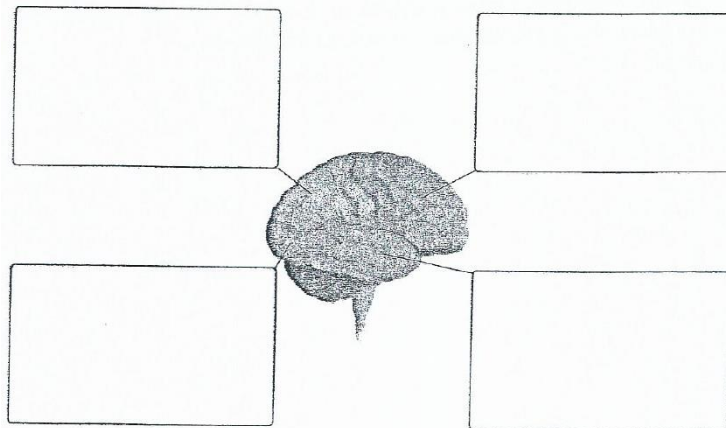

b) Wpisz do tabeli wymienione nazwy ośrodków nerwowych zgodnie z ich lokalizacją w poszczególnych częściach mózgowia.

1. ośrodki odruchów wzrokowych np. zwięzania źrenicy
2. ośrodek oddechowy
3. ośrodek sercowy
4. ośrodki odruchów słuchowych związanych np. z mimowolnym odwracaniem głowy w kierunku źródła dźwięku
5. ośrodek głodu i sytości
6. ośrodek rozrodczy
7. ośrodek naczynioruchowy
8. ośrodek pragnienia
9. ośrodek regulacji napięcia mięśni szkieletowych
10. ośrodki żucia i przełykania
11. ośrodek termoregulacji
12. ośrodek wydzielania potu
13. ośrodek kaszlu

Śródmózgowie	Międzymózgowie	Rdzeń przedłużony

c) Wpisz nazwy zaznaczonych płątów kresomózgowia i podaj przy każdym z nich nazwę przykładowego ośrodka, który jest w nim zlokalizowany

d) Wśród wymienionych nazw części mózgowia zaznacz tę, która oprócz funkcji związanych z koordynacją nerwową uczestniczy również w koordynacji hormonalnej

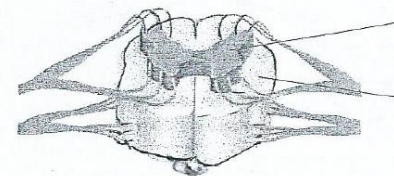
- MÓZDZEK
  MIĘDZYMÓZGOWIE
  RDZEŃ PRZEDŁUŻONY
 KRESOMÓZGOWIE
  ŚRÓDMÓZGOWIE

e) Wymień dwie funkcje mózdzku

1..... 2 .....

Zadanie 13 (5 pkt.)

a) Podpisz zaznaczone na rysunku elementy struktury rdzenia kręgowego. Wskaż strzałkami i wpisz nazwy korzonków: ;grzbietowy (czuciowy) i brzuszny (ruchowy).

b) Uzupełnij:

A. Jakie ośrodki znajdują się w istocie szarej rdzenia kręgowego? .....

B. Jaką funkcję spełnia istota biała? .....

c) Połącz w pary nazwy uszkodzeń rdzenia kręgowego z ich skutkami.

I. przerwanie korzonków grzbietowych	A. zanik czucia przy zachowanych zdolnościach ruchowych
II. przerwanie korzonków brzusznych	B. paraliż z zanikiem czucia
III. przerwanie rdzenia kręgowego	C. paraliż mięśni przy zachowaniu czucia

I - ..... II - ..... III - .....

Proszę zapisać temat lekcji, krótką notatkę (przynajmniej punkty) i rozwiązania zadań z karty pracy. Efekty swojej pracy proszę przesać na adres bozena.stopa@wp.pl do 21 maja.